

"ויקח משה חצי הדם וישם באגנות"

מה ראה משה רבינו על ככה להשתמש במלאך מט"ט כדי לחלק את הדם לשנים

לכן השתמש בו כדי לחלק את הדם לשני חצאים שווים, וזהו שכתוב: "ויקח משה חצי הדם" - היינו מלאך מט"ט שהוא בדמותו של משה נוטריקון מט"ט ש'ר הפנים.

יש להוסיף רעיון נכבד מדוע בחר משה רבינו להשתמש דוקא במלאך מט"ט, כדי לחלק את הדם לשני חלקים שווים, על פי המבואר ברש"י הנ"ל כי מטטרו"ן עולה בגימטריא שד"י. והנה בביאור שם שד"י שנינו בגמרא (חגיגה יב.): "אני הוא שאמרתי לעולם די". הרי מבואר כי שם זה מצמצם את הגבול לכל הבריאה. אמור מעתה כי מטעם זה בחר משה במלאך מטטרו"ן ששמו כשם רבו בגימטריא שד"י, כדי שיחלק בשם זה את הדם לשני חצאים מדויקים, ולכן נרמז ענין זה בב' פעמים חצ"י הד"ם בגימטריא שד"י.

אלא שעתה מוטלת עלינו חובת הביאור להבין ולהשכיל: (א) מדוע היה כל כך חשוב למשה רבינו לחלק את הדם לשני חצאים מדויקים, עד כדי כך שהשתמש במלאך מט"ט שיחלק את הדם לשני חצאים שווים. (ב) לפי מה שנתבאר כי המלאך שחילק את הדם לשני חצאים הוא מלאך מט"ט, אם כן מהי הכוונת המדרש באומרו: "מלאך ירד בדמות משה וחלקו", איזה דמיון יש בין המלאך מט"ט למשה רבינו, שיוצדק לומר עליו שהוא בדמות משה.

הקב"ה עם כנסת ישראל הם בבחינת שני חצאים

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה על פי מה שמצינו שני נביאים המתנבאים בסגנון אחד, הרב הקדוש מאפטא זי"ע ב"אוהב ישראל" (פרשת שקלים) והמגיד הקדוש מקו'ניץ זי"ע ב"עבודת ישראל" (פרשתנו), לבאר הצורך שירד מלאך מן השמים לחלק את הדם לשני חצאים שווים, על פי הידוע כי הקב"ה עם ישראל הם כביכול בבחינת איש ואשה, כמו שכתוב במתן תורה (שמות יט-יז): "ויוצא משה את העם לקראת

מט"ט שר הפנים, ובלשונו: "מלאך ירד בדמות משה, פירוש שמשה נקרא מלאך, וכן להיפך המלאך נקרא משה, כדאיתא מש"ה נוטריקון מטטרו"ן ש'ר הפנים". כלומר מה שכתוב: "ויקח משה חצי הדם" - מש"ה נוטריקון מטט ש'ר הפנים שלקח את חצי הדם. ומצינו לו חבר בספר "חשב האפד" [להרה"ק רבי פנחס אריה אבדק"ק טורקא בהסכמות מאורי עולם בתוכם הגה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז זי"ע], שכתב גם כן כי מלאך זה היה מט"ט.

והוסיף ה"חשב האפד" רמז נאה מן דיליה, על פי מה שכתוב (שמות כג-כ): "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי, הישמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו, כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרב". ופירש רש"י "ורבותינו אמרו זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו, מטטרו"ן בגימטריא שד"י. הנה כי כן נרמז שמו בחלוקת הדם, שכן ב' פעמים חצ"י הד"ם בגימטריא מטטרו"ן עכדה"ק.

ונראה להוסיף תבלין לדבריהם הקדושים, על פי המבואר בזוהר הקדוש ברעיא מהימנא (פרשת פנחס ריט). שאמרו החכמים לרעיא מהימנא נשמת משה רבינו: "לא אית רשו לאשתמשא במטטרו"ן שר הפנים אלא לך, דאתוון דיליה רמיוזין בשמך". פירוש: "לא ניתנה רשות להשתמש במטטרו"ן שר הפנים אלא לך, שהאותיות שלו רמוזות בשמך".

ופירש ה"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן יד) הכוונה בזה, כי מש"ה נוטריקון מטט ש'ר הפנים לרמז שניתנה לו רשות להשתמש בו. וכן מבואר בתיקוני זוהר (תיקון ס צג): כי המטה שנשתמש בו משה לעשות האותות והמופתים במצרים הוא: "מטטרו"ן דביה הוה משתמש משה".

הנה כי כן מבואר היטב מה שמפרש המדרש: "מלאך ירד בדמות משה וחלקו". כי מאחר שניתנה רשות למשה להשתמש במלאך מט"ט,

בפרשתנו פרשת משפטים עוסקים הכתובים רובם ככולם, בדיני המשפטים בין אדם לחבירו, הן בתשלומי נזקי הגוף והן בתשלומי נזקי הרכוש, אך בסיום הפרשה בשמונה עשרה הפסוקים האחרונים, מגלה לנו התורה הקדושה פרטים חדשים שלא נזכרו בפרשת יתרו, על עבודת ההכנה של משה רבינו וכלל ישראל לקראת מתן תורה.

במאמר זה רצוננו להתבונן על עבודתו הנפלאה ומחשבתו הנשגבה של משה רבינו, בהכנת "דם הברית" אשר כרת ה' עם ישראל לקראת מתן תורה, על ידי חלוקת הדם של העולות והשלמים לשני חצאים מדויקים, וזריקת מחצית הדם על המזבח ומחצית הדם על העם, והנה הם ארבעת הפסוקים בענין זה (שמות כד-ה):

"וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח, ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע. ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר, הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה".

ופירש רש"י: "ויקח משה חצי הדם, מי חלקו, מלאך בא וחלקו". ומקור הדבר במדרש (ויק"ר ו-ה) אשר שם מבואר כי מלאך זה היה בדמותו של משה: "מלאך ירד בדמות משה וחלקו". וביאר ב"ידי משה" מנין דרש המדרש כי המלאך היה בדמותו של משה, שהרי בכתוב נאמר: "ויקח משה חצי הדם", הרי מבואר שמשה חלק את הדם, לכן מפרש המדרש שמלאך ירד בדמותו של משה.

המלאך שירד בדמות משה הוא מלאך מט"ט

והנה בפירוש "ידי משה" על המדרש מצינו חידוש גדול, כי המלאך שירד בדמות משה היה

רש"י: "ויקח משה חצי הדם, מי חלקו, מלאך בא וחלקו". ומקור הדבר במדרשו: "מלאך ירד בדמות משה וחלקו"

חידוש גדול: מלאך זה הוא מט"ט שהוא בדמותו של משה ורמוז בשמו מש"ה נוטריקון מ'טט ש'ר ה'פנים

חשב האפד: ב' פעמים חצ"י הד"ם בגימטריא מטטרו"ן, לרמז שהוא ירד לחלק את הדם לשני חצאים שווים

רש"י: "מטטרו"ן בגימטריא שדי" - שם הצמצום שאמר לעולמו די, לכן זכה לחלק את שני חצאי הדם

למסור נפשם על קדושת ה' וקדושת תורתו, והקב"ה כביכול התחייב שלא יטוש את עמו ונחלתו לא יעזוב, ויעמוד תמיד לצדם לשמור עליהם מכל צרה וצוקה.

"מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה האלקים"

בדרך זו במסילה נעלה לבאר, מה ראה משה על ככה להשתמש דוקא במלאך מט"ט שיחלק את הדם לשני חצאים שווים. זאת ועוד, מהי הכוונת המדרשו: "מלאך ירד בדמות משה וחלקו", איזה דמיון יש בין המלאך מט"ט למשה רבינו, מלבד הרמז בשמו של מש"ה נוטריקון מ'טט ש'ר ה'פנים.

נקדים מה שדרשו במדרש (דבר יא-ד) על הפסוק (דברים לג-א): "וזאת הברכה אשר ברח משה איש האלקים. מהו איש האלקים, אמר רבי אבין, מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האלקים". והביאור על כך למדנו ממשנתו הטהורה של המהר"ל מפראג ב"תפארת ישראל" (פרק כא), כי משה רבינו היה ממוצע בין הקב"ה לישראל, כמו שכתוב (דברים ה-ה): "אנכי עומד בין ה' וביניכם". לכן עלה וירד מן הארץ לשמים ומן השמים לארץ, כדי לקבל את התורה מן הקב"ה ולמוסרה לישראל, ובלשון קדשו:

"ומפני כי משה היה מן התחתונים ומן העליונים, כמו שאמרו שנקרא משה איש האלקים, מחציו ולמטה היה איש ומחציו ולמעלה היה אלקים, ולכך אי אפשר לומר רק שהיה כמו אמצעי בין העליונים ובין התחתונים, והאמצעי מצורף לשניהם, ולפיכך עלה שמים וירד, והיה למשה משפט האמצעי, שנאמר אנכי עומד בין ה' וביניכם להגיד לכם דבר ה' וגו'".

נראה כי ביאור זה מתאים עם דברי ה"עבודת ישראל" (אבות פ"ג מ"א), שמבאר על פי דרכו בקודש מעלתו של משה שהיה מחציו

אחד שותה כוס המעורב בטיפת דם של חבירו, וזה הדבר מורה שמערבין את דמם הוא החיות שלהם, כי הדם הוא הנפש, להיות להם לב אחד ויהיו בהם אחדות, וכל אחד מחויב ליתן דמו ולמסור נפשו עבור חבירו, זהו כריתות הברית.

והנה מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא, ולרמז זה לקח משה רבינו ע"ה רבן של כל הנביאים חצי הדם, וישם באגנות לרמז על אגן הסהר שהם בחינת פלג גופא, וחצי הדם זרק על המזבח כביכול לרמז על פלג הדכר, ומן הדם שבאגנות זרק על העם, לרמז על המבואר שכביכול הדמים שהם הכוחות מעורבים זה בזה, ושיהיה הכח ביד ישראל למסירות נפש על קדושת שמו יתברך ויתברך, והוא הוא כריתות הברית, ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם, להיות עמכם ביחוד גמור וברזא דאחד".

יומתק להבין בזה מה שמצינו במדרש (ויק"ר ו-ה), כי אחרי שחלק משה את הדם לשני חלקים שווים באגנות, שאל את הקב"ה מה לעשות עם כל אחד משני החצאים, ואמר לו הקב"ה לזרוק את מחציתו של הקב"ה על ישראל, ואת מחציתם של ישראל על המזבח:

"אמר משה לפני הקב"ה, מה נעשה בחלקך, אמר לו זרוק על העם. ומה נעשה בחלקם, אמר לו זרוק על גבי המזבח, וחצי הדם זרק על המזבח. רבי ברכיה ורבי חייא בשם רבי יוסי בר חנינא, הוא נשבע להן והן נשבעו לו, הוא נשבע להן (יחזקאל טז-ח) ואשבע לך ואבוא בברית אתך נאם ה' אלקים, והן נשבעין לו להקב"ה שנאמר (דברים כט-יא) לעברך בברית ה' אלקיך ובאלתו".

הרי מבואר כי ענין זריקת מחצית הדם השייך לישראל על המזבח, וזריקת מחצית הדם השייך להקב"ה על ישראל, הוא בבחינת כריתת דם ברית של שני אוהבים, שכל אחד מתחייב למסור את נפשו בשביל חבירו, וכך נתחייבו ישראל

האלקים מן המחנה ויתייצבו בתחתית ההר". ופירש רש"י: "מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחותן היוצא לקראת כלה".

לפי זה מבאר הרה"ק מאפטא זי"ע ענין התחלקות הדמים לשני חצאים, כי כמו שאיש בלי אשה וכן אשה בלי איש, הרי הם בבחינת פלג גופא - חצי גוף, כך מחשיב עצמו הקב"ה כביכול בלי ישראל רק לפלג גופא, ועל ידי התחברותו עם ישראל הוא מתעלה ונעשה כביכול שלם, ובלשון קדשו:

"וכביכול כביכול הבורא ברוך הוא וברוך שמו, לגודל עוצם אהבתו לבני ישראל עם קרובו ולמען טובו וחסדו הגדול, מצמצם את עצמו כביכול וכביכול להיקרא בשם בחינת פלג גופא, ובני ישראל הם בחינת פלג גופא השני, והם בסוד דכר ונוקבא. וזהו סוד יחוד קוב"ה ושכינתיה, היינו שהקב"ה מייחד את עצמו עם נשמת ישראל על ידי מעשיהם הטובים, ומשפיע להם חסדים ורחמים לבחינת כנסת ישראל לעילא ותתא, ולכן בכל מצוה ומצוה אנו אומרים לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה".

וכן ביאר המגיד מקוז'ניץ זי"ע:

"ולפי שהמעשה הזאת היה בחמשה בסיון במזל תאומים, אשר נדבקו בני ישראל עם ה' כתאומי צביה, ומבשרי אחזה אלוה, כמו יחוד למטה בין אהבת אוהבים, שנאמר עליהם כי הם נפש אחד ודם אחד. וכן היה הרמז כאן על גודל אהבה, כי חשוב בעיני השי"ת חצי הדם אשר זרק על העם, כמו החצי אשר זרק על המזבח, וזה בא מלאך וחלקו, להורות בסוד לא הוא גדול ממנה ולא היא גדולה ממנו והבן".

"דם הברית אשר כרת ה'"

על פי האמור מוסיף הרה"ק מאפטא בנעימות דבריו הקדושים, לבאר ענין: "דם הברית אשר כרת ה'" עם ישראל על ידי זריקת הדמים, מחציתו על המזבח ומחציתו על ישראל:

"והנה דרך האנשים הכורתים ברית יחד, והיו לבשר אחד ודעה אחת, אז דרכם למסור כל אחד ואחד נפשו עבור חבירו, ונמצא דמם מעורב יחד, כי הדם הוא הנפש שהוא עיקר כח הנפשי, וכמו שכתב האברבנאל בספר מצמיח ישועה, דשורש הדבר של כריתות הברית הוא הנוהג שבעולם, כששני מלכים כורתים ברית לתווך האהבה ביניהם, ולהיות כל אחד בעזר וסיוע של חבירו.

אז שותים כל אחד כוס יין, וכל אחד נוקף אצבעו, ומורידין טיפה של דם לתוך הכוס, וכל

קיב. על נשמת משה: "אתפשטותא הוא בכל דרא ודרא, בכל צדיק וצדיק וחכם דמתעסק באורייתא עד שתין רבוא".

הנה כי כן יאירו עינינו וישמח לבנו להבין, מדוע זכה דוקא משה רבינו לעסוק בחלוקת הדם של הקרבנות לשני חצאים שווים, כי מפאת היותו "איש האלקים" - "מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האלקים", משום שהיה ממוצע בין הקב"ה לישראל לקשרם יחד בקשר אמיץ בל ימוט, על כן לו נאה לקשרם יחד בדם הברית, על ידי שחילק את הדם לשני חצאים שווים, וזרק את מחצית הדם של הקב"ה על ישראל, ומחצית הדם של ישראל על המזבח לה' אלקי ישראל.

מלאך מט"ט בדמותו של משה

בדרך המלך נלך לבאר לפי זה מה שגילו לנו חכמינו ז"ל במדרש הנ"ל: "ויקח משה חצי הדם, מלאך ירד בדמות משה וחלקו", אשר כפי שלמדנו אותו מלאך היה מט"ט שנרמז בשם מש"ה - מט"ט שר' ה'פנים. וצריך ביאור להבין מהו הקשר בין מלאך מט"ט למשה רבינו שגרם לו להיות בדמותו של משה, ואיזה קשר יש לו לעבודת הקודש של חלוקת הדמים לשני חצאים.

רחש לבי דבר טוב לפתור חידה שתומה זו על פי מה שכתוב (בראשית ה-כד): "ויתהלך חנוך את האלקים ואינו כי לקח אותו אלקים". ופירש בתרגום יונתן כי חנוך זכה לעלות לשמים בעודנו חי ונעשה מלאך מטטרו"ן ספרא רבא: "ופלח חנוך בקושטא קדם ה', והא ליתוהי עם דירי ארעא, ארום אתנגיד וסליק לרקיעא במימר קדם ה', וקרא שמיה מטטרו"ן ספרא רבא". וכן מבואר בפייט (שחרית שמחת תורה בברכת יוצר אור): "תקוף מטטרו"ן שר הנהפך לאש מבשר". פירוש, מט"ט הוא שר שנהפך לאש מבשר שהוא חנוך.

אמנם בתוספות (יבמות טז: ד"ה פסוק) תמה רבינו תם על כך, ממה שמבואר בפייט (שחרית לשמחת תורה) כי מלאך מט"ט הוא שר העולם, ולפי מה שמבואר בגמרא (חולין ס.) הרי ששר העולם כבר היה בששת ימי בראשית, וכאשר הוציאה הארץ דשאים למיניהם, משום שדרשה קל וחומר ממה שנצטוותה להוציא עץ פרי למינו, פתח ואמר (תהלים קד-לא): "יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו", אם כן איך אפשר לומר כי חנוך שנולד רק אחרי תרכ"ב שנה מבריאת העולם נעשה מלאך מט"ט שר העולם.

ומצינו תירוץ נפלא על קושיית התוספות ב"שער הגלגולים" לרבינו האריז"ל (סוף הקדמה לא), על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת נח נט:),

אוהב ישראל ועבודת ישראל: מלאך חילק את הדם לשני חצאים, לרמוז על הקב"ה וישראל שהם בבחינת איש ואשה

מהר"ל: משה היה ממוצע לקשר בין הקב"ה לישראל, לכן היה מחציו ולמטה איש ומחציו ולמעלה אלקים

מלאך מט"ט הוא בדמותו של משה,

כי גם הוא ממוצע לקשר את הקב"ה עם ישראל ומלמד עליהם זכות

מט"ט הוא גם כן "מחציו ולמטה איש" מצד חנוך שהיה איש,

ו"מחציו ולמעלה אלקים" כשנעשה מלאך מט"ט

גם משה רבינו לא ידע היכן הוא קבור. ומבאר המהר"ל הכוונה בזה בלשון קדשו:

"יש לפרש דבר זה, כי אמרו על משה שנקרא

איש האלקים, נקרא איש ונקרא אלקים, ואמרו במדרש מחציו ולמעלה מלאך ומחציו ולמטה איש, הרי משה אינו שייך לעליונים לגמרי, ואינו שייך גם כן לתחתונים לגמרי, ועל זה אמרו כי העליונים נדמה להם שהיה קבור, דהיינו המקום סוף אינו שייך מקומו לגמרי לעליונים, והתחתונים היו רואים קברו למעלה, כי אין שייך לגמרי אל התחתונים, ולכך התחתונים היו רואים קברו למעלה, ולפיכך מצד שתי בחינות אלו אף משה לא ידע היכן הוא קבור, כי יש לו בחינה אל עליונים ואל תחתונים".

ונרחיב קצת בביאור דבריו הקדושים, כי המושג של "קבר" או "קבורה" הוא הוראה ברורה, שהמת נגנז ונבדל משאר בני אדם החיים, וכלשון המהר"ל לפני זה (שם): "כי הקבורה היא הגניזה". הנה כי כן זהו ששלחה מלכות הרשעה את חכמי הטומאה של בית הפעור, שיבררו ויגלו: "היכן משה קבור", כלומר באיזו בחינה הוא נגנז ונבדל משאר בני אדם:

"עמדו למעלה", שחשבו להבין שהוא נבדל בעלותו למעלה נבדל מבני אדם למטה, "נדמה להם למטה", ראו שהוא נמצא מחובר עם ישראל למטה, "למטה", חשבו להבין שהוא נבדל מהעליונים ונמצא למטה, "נדמה להם למעלה", כי מצד מעלתו הגדולה להיות ממוצע בין ה' ובין ישראל, זכה גם במותו להיות נבדל מן העליונים ומן התחתונים.

ועל זה הוסיף רבי חמא ברבי חנינא לומר: "אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור", כי לפעמים הוא בעליונים משמש בקודש לפני הקב"ה ללמד זכות על ישראל, ולפעמים הוא בתחתונים להתלבש בלומדי תורה להשפיע להם תורה, כמבואר בתיקוני זוהר (תיקון סט

ולמטה איש ומחציו למעלה אלקים, שהיה יכול לשלב בבת אחת השגות נבואה שמימיות עם עסקי ארציות:

"שזה היה מעלת משה רבינו עליו השלום יתירה משאר נביאים, ששאר נביאים כשהיו מקבלים נביאות היו צריכים להתבודד וגופם היה בטל, אבל משה רבינו עליו השלום היה איש אלקים, ואמרו במדרש מחציו ולמטה איש, ומחציו ולמעלה אלקים, פירוש, שהיה יכול לדבק עצמו למעלה בהבורא יתברך שמו, ולמטה היה איש ומדבר עם בני אדם, ובאותם מ' יום עשה שני הדברים כאחד, שביקש רחמים במרום, ולמטה הוכיחם להחזירם בתשובה, והעלה תשובתם לפני כסא כבודו יתברך שמו".

ולפי הביאור של המהר"ל מפראג יש לומר, כי משה רבינו זכה להיות בבחינה זו לשלב ביחד עניני אלוקות עם עניני ארציות, מצד היותו ממוצע בין הקב"ה ובין ישראל בבחינת: "אנכי עומד בין ה' וביניכם".

פתרון החידה הסתומה במציאת קברו של משה

על פי האמור מבאר המהר"ל בדרך נפלא מה שמצינו בגמרא (סוטה יג:) מאמר חתום וסתום בענין קברו של משה:

"וכבר שלחה מלכות הרשעה גסטרא של בית פעור, הראנו היכן משה קבור, עמדו למעלה נדמה להם למטה, למטה נדמה להם למעלה. נחלקו לשתי כיתות, אותן שעומדים למעלה נדמה להן למטה, למטה נדמה להן למעלה, לקיים מה שנאמר (דברים לד-ו) ולא ידע איש את קבורתו. רבי חמא ברבי חנינא אמר, אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור".

וכבר נתייגעו המפרשים לבאר, מהו הענין שעמדו למעלה ונדמה להם שהוא למטה וכן להיפך, אך ביותר ייפלא איך אפשר לומר כי

גדול כח היצר הרע להפיל את האדם ברשתו, הנה הוא יכול להמליץ טוב על ישראל ולשמור עליהם עכדה"ק.

מערתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין כמה עמקו דברי חכמינו ז"ל במדרש שענו ואמרו: "ויקח משה חצי הדם, מלאך ירד בדמות משה וחלקו", שהכוונה בזה על מלאך מט"ט, ולפי המבואר הרי מצינו דמיון נפלא בין מלאך מט"ט לדמותו של משה, כי כמו שמשה רבינו היה "איש האלקים" - "מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האלקים", כן המלאך מט"ט מצד החלק התחתון שלו חנוך שהיה בעולם הזה הרי הוא "מחציו ולמטה איש", ועל ידי שנתעלה להיות מלאך מט"ט בעולם העליון, הרי הוא "מחציו ולמעלה האלקים".

זאת ועוד, כי כמו שמשה היה: "מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האלקים", משום שהיה ממוצע בין הקב"ה ובין ישראל לקשרם יחד, כך המלאך מט"ט הוא ממוצע בין הקב"ה ובין ישראל לקשרם יחד, שהרי לפי המבואר הוא כותב את זכויותיהם של ישראל ומלמד עליהם זכות לפני הקב"ה, רק משום שהיה מתחילה "מחציו ולמטה איש" בעולם הזה, וראה במו עיניו כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ועל ידי זה הוא מלמד עליהם זכות בהיותו: "מחציו ולמעלה האלקים" - מלאך מט"ט בעולם העליון. ומטעם זה הוא רמוז בשמו של מש"ה - מיטט ש'ר ה'פנים, כי יש דמיון רב ביניהם להיותם ממוצע בין הקב"ה לישראל.

הנה כי כן כאשר ביקש משה רבינו "איש האלקים" - "מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האלקים", לחלק את הדם לשני חצאים שווים, כדי לעשות את "דם הברית" בין הקב"ה לישראל לקשרם יחד, בחר להשתמש דוקא במלאך מט"ט שגם הוא בבחינה זו, ועל זה אמרו במדרש: "ויקח משה חצי הדם, מלאך ירד בדמות משה וחלקו", כלומר מלאך מט"ט שהוא בדמותו של משה, כי שניהם יחד הם בבחינת: "מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האלקים", הנה הוא ירד לסייע למשה רבינו להשלים את עבודתו בקודש לחלק את הדם לשני חצאים, כדי לקשר בין הקב"ה לישראל בקשר אמיץ ונצחי עד עולם ועד.

במעשיו". ותמהו על כך למאן דאמר חנוך זה מטטרו"ן שהוא שר העולם, והלא באותה שעה עדיין לא נברא חנוך.

ותירצו באחד מן התירוצים: "יש ליישבו, דנהי דאיהו לא נברא, נשמתו או מזלו מיהו נברא שאמר לההוא קרא, כדאשכחן (שם ה-א) גבי ספר תולדות אדם, דדרשינן (ע"ז ה.) מלמד שהראה הקב"ה דור דור וחכמיו, אף על פי שלא נבראו אותן הדורות, מכל מקום נשמתם ומזלם הראה לו". כאשר נתבונן נראה שתירוץ זה מתאים להפליא עם דברי האריז"ל, כי מלאך מט"ט הוא רוחו של חנוך בעולם העליון, וזהו נשמתו ומזלו בעולם העליון.

מט"ט ספרא רבא כותב את זכויותיהם של ישראל

והנה, מה שמפרש בתרגום יונתן כי מלאך מט"ט נקרא "ספרא רבא", כוונתו כמו שמבואר בגמרא (חגיגה טו.) כי אלישע בן אבויה ראה את מלאך מט"ט כותב זכויותיהם של ישראל: "חזא מיטטרו"ן דאתיהיבא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל". הרי מבואר שהוא ממונה ללמד זכות על ישראל.

וכן מפורש בכתוב שהזכרנו לעיל (שמות כג-כ): "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי, השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו, כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבנו". ופירש רש"י: "זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו מטטרו"ן בגימטריא שדי". הרי מבואר שהוא ממונה לשמור על ישראל.

אמר על כך כ"ק אדמו"ר מרן רבי יהושע מבעלזא זי"ע דבר נפלא, כי לכאורה יש לתמוה מה ראה הקב"ה על ככה, לבחור דוקא בבשר ודם להיות מלאך מט"ט ספרא רבא, הלא אין ספק שהקב"ה היה יכול לברוא בשמים מלאך מיוחד לכך כפי שברא אלפים ורבות מלאכים משרתיו עושי רצונו.

וביאר בדברי קדשו, כי היות שאין למלאך יצר הרע, לכן אין לו שום השגה עד כמה גדול כח היצר הרע להחטיא את האדם בכל מיני תחבולות, ואם כן אינו יכול להמליץ טוב על ישראל ולשמור עליהם, אבל מלאך מט"ט שהיה מקודם אדם בעולם הזה, ומכיר עד כמה

שכל צדיק יש לו שתי רוחות, רוח אחת למטה בעולם הזה ורוח אחת למעלה בעולם העליון. לפי זה אומר האריז"ל כי רוחו של חנוך למעלה בשמים הוא מלאך מט"ט שנברא בששת ימי בראשית, ואילו רוחו של חנוך למטה בעולם הזה נברא בעת שנולד בעולם, וכשהגיע זמן פטירתו מן העולם הזה, סילק הקב"ה את רוחו של חנוך מלמטה, וחברו יחד עם רוחו של חנוך למעלה שהוא מלאך מט"ט, ומשניהם יחד נעשה מלאך מט"ט שכבר היה שר העולם בששת ימי בראשית.

יומתק להבין בזה מה ששינו בגמרא (יבמות טז:): "פסוק זה שר העולם אמרו (תהלים לו-כה) נער הייתי וגם זקנתי". וצריך להבין ענין שני התארים שקרא על עצמו נער וזקן. לפי האמור יש לומר כי מצד רוח העליון של חנוך, שהוא מלאך מט"ט שכבר נברא בשעת בריאת העולם הוא נקרא "זקן". אבל מצד רוח התחתון של חנוך שנולד בארץ הרבה שנים אחרי בריאת העולם הוא נקרא בתואר "נער", ועל שתי בחינות אלו קרא על עצמו: "נער הייתי וגם זקנתי".

ועתה בא וראה כי השל"ה הקדוש (פרשת חיי שרה ד"ה נודע) נתכוון על תירוץ נפלא זה של האריז"ל, והנה לשון קדשו:

"נודע כי מטטרו"ן שר העולם שעליו נאמר נער הייתי וגם זקנתי, ואמרו רז"ל פסוק זה שר העולם אמרו, והוא הנער המשרת למעלה כמו שכתבו המקובלים, ונתנו סימן לדבר חנוך לנער כי הוא שומר השער, והענין כי חנוך הוא מטטרו"ן. ומה שהקשו התוספות על הא דאמרו שר העולם בשעת הבריאה, וחנוך היה זמן ארוך אחר הבריאה... אבל לפי האמת קושייתם אינה קושיא להבאים בסוד ה', בודאי שר העולם הוא מעת הבריאה, והוא מטטרו"ן נקרא בשם זה כי הוא השומר ברצון השם יתברך, ומטרה הוא תרגום של שומר כמו שהאריכו המקובלים, וענין חנוך... הוא בחינה התחתונה של מטטרו"ן הנקרא מנעל".

ויש להעיר כי התוספות עצמם ב"דעת זקנים" לבעלי התוספות (פרשת בראשית) על הפסוק (שם א-ב): "ותוצא הארץ דשא", הביאו מאמר חז"ל (חולין ס.) כי בשעת בריאת העולם אמר שר העולם: "יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' "

לעילוי נשמת הגאון רבי שלום חיים בן עליזה זצ"ל נדבת דה. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com